

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1-5 นโยบายการพัฒนาเมืองหลัก นโยบายการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบน การวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ หน่วยทางพื้นที่ที่ใช้วัดการพัฒนา ตลอดจนงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศที่กำลังพัฒนาได้เจริญรอยตามความก้าวหน้าของประเทศอุตสาหกรรม โดยรับเอาแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเข้ามาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็ว (Todaro 1971: 1)

การพัฒนาในยุคแรก ๆ นักวิชาการต่างพิจารณาการพัฒนามาเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจของประเทศในการผลิตสินค้าและบริการที่สามารถนำมาใช้ได้เป็นจำนวนมาก หรือพิจารณาว่าหากแต่ละบุคคลมีสินค้าและบริการใช้มากขึ้นก็จะมีผลทำให้แต่ละบุคคลมีการกินที่อยู่เพิ่มขึ้น การพัฒนาเช่นนี้จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นให้มีอัตราความเจริญเติบโตโดยส่วนรวมของประเทศในอัตราที่สูง แม้แต่องค์การสหประชาชาติเอง ก็ได้นิยามการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะแรกของการพัฒนามาเป็นการเพิ่มของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศหรือรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล (ประสิทธิ์ คงยิ่งศิริ 2524: 655)

อย่างไรก็ตามหลังจากประเทศกำลังพัฒนาได้พัฒนาประเทศตามแนวคิดนี้เป็นระยะเวลาพอสมควร ปรากฏว่าการบริหารการพัฒนากลับประสบความล้มเหลวมากกว่าความสำเร็จ กล่าวคือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่กำลังพัฒนายังคงตกอยู่ในฐานะความยากจน การว่างงาน และภายในสังคมก็มีความเหลื่อมล้ำในความเป็นอยู่ และการกระจายรายได้ ทั้ง ๆ ที่รายได้ของ

ชาติเพิ่มสูงขึ้น (Waterson 1965: 293)

การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะต่อมาจึงเพิ่มการพัฒนาบ้านสังคมไปด้วย โดยเน้นการพัฒนาไปที่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะแก่กลุ่มบุคคลที่มีสภาพยากจน ให้บุคคลเหล่านี้มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่เพียงพอต่อการยังชีพ

ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศใดจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ปัจจุบันพิจารณาจากความสามารถในการลดหรือขจัดความยากจน การว่างงาน และความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ หากการพัฒนาไม่บรรลุผลตามนี้ก็ไม่อาจเรียกประเทศนั้นว่าประสบผลสำเร็จในการพัฒนา แม้วารายได้ของคนจะเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมอีกเท่าใดก็ตาม ยิ่งกว่านั้นหากความเป็นอยู่และการกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำกันมาก นอกจากจะไม่ถือว่าเป็นการพัฒนาแล้ว ยังเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาลและประเทศอีกด้วย (Seers 1969: 2)

2.2 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1-5

ประเทศไทยเริ่มการวางแผนพัฒนาในครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2504 จนถึง พ.ศ. 2529 ได้มีแผนพัฒนา ฯ คิดต่อกันมารวมทั้งสิ้น 5 แผน แผนพัฒนาแต่ละแผนต่างก็มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวนโยบายที่ถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504-2519) นั้น มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน ในรูปของระบบการคมนาคมขนส่ง ระบบเขื่อนเพื่อการชลประทาน พลังงานไฟฟ้าและ สาธารณูปการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นให้มีการลงทุนและเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม ผลก็คือเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ผลที่ติดตามมาก็คือเกิดความแตกต่างของการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับบริการของรัฐในแต่ละพื้นที่ (วารสาร เศรษฐกิจสังคม 2528: 48-55)

ในด้านการกระจายรายได้ เกิดความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ของประชากรในภาคต่าง ๆ ดังตาราง 2.1 รายได้เฉลี่ยต่อคนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ทุกภาค ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนในปี 2519 เพียง 1,523 บาท ในขณะที่ภาคกลางมี

รายได้ถึง 5,948 (ไม่รวม กทม.) ภาคเหนือ 2,818 บาทและภาคใต้ 4,019 บาท ในการพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมของแต่ละภาคก็มีความแตกต่างกัน นั่นคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 14.8 % ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในขณะที่ภาคกลางมี 29.9 % ภาคใต้มี 12.2 % ภาคเหนือมี 13.2 %

ตารางที่ 2.1 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวและสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2515 และ พ.ศ. 2519

ภาค	รายได้เฉลี่ยต่อหัว(บาท)		สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวม(%)	
	2515	2519	2515	2519
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,469	1,523	14.8	14.8
ภาคเหนือ	2,153	2,818	13.3	13.2
ภาคใต้	3,769	4,019	13.4	12.2
ภาคกลาง (ไม่รวม กทม.)	4,888	5,948	19.6	29.9

ที่มา : แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 4 ตารางที่ 5.4

ในด้านการกระจายบริการทางสังคม ปรากฏว่าการให้บริการทางด้านการศึกษาและสาธารณสุขยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การบริการสาธารณสุขยังคงขาดแคลนมากในชนบท อัตราแพทย์ต่อประชากรในส่วนภูมิภาคมีอัตราต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศ ประมาณ 2.3 เท่าตัว ด้านการศึกษายังมีปัญหาค่าใช้จ่ายไม่เสมอภาคของการศึกษาของเด็กในระดัวก่อนวัยเรียนและในวัยเรียน เด็กในภาคกลางมีโอกาสเข้าเรียนสูงกว่าภาคอื่น ๆ และเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสต่ำสุด (วารสารเศรษฐกิจสังคม 2528:52)

ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) จึงเริ่มมีการกำหนดแนวทางการกระจายรายได้และการพัฒนาภาคและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบขึ้นเป็นครั้งแรก แต่อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 4 พบว่ายังไม่อาจกระจายรายได้และการบริการ

ทางสังคมได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะในเขตชนบทล่างหลัง ยังมีประชากรชนบท เหลืออยู่อีก 1/3 ของประชากรทั้งหมดหรือประมาณ 10 ล้านคนมีฐานะยากจนกระจายอยู่ตาม ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ และค่อนข้างหนาแน่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ตอนบน ประชากรเหล่านี้มีปัญหาความอดอยาก ขาดแคลนบริการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และมีโรคภัยไข้เจ็บ (วารสารเศรษฐกิจสังคม 2528: 54)

ดังนั้น ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 จึงได้ปรับแนวนโยบายการพัฒนาประเทศ "แนวใหม่" โดยยึดพื้นที่เป็นหลักในการวางแผน เช่น พื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบท พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่เมืองหลัก เป็นต้น มีการปรับปรุงโครงสร้าง อุตสาหกรรม เพื่อการส่งออกและกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น

2.3 นโยบายการพัฒนาภาคเหนือ

ตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 มีนโยบายการพัฒนาภาคที่สำคัญคือ นโยบายการพัฒนา เมืองหลัก และการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

2.3.1 นโยบายการพัฒนาเมืองหลัก

แนวคิดที่จะพัฒนาเมืองหลัก (growth centers) ในส่วนภูมิภาค เป็นแนวความคิดซึ่งเกิดจากทฤษฎีว่าด้วยการเจริญเติบโตของเมือง คือเป็นทั้งทฤษฎีและกลไกนโยบายที่ใช้ พัฒนาความเจริญท้องถิ่นของประเทศ วัตถุประสงค์เพื่อหวังว่าจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดความ เสมอภาคระหว่างภาคมากขึ้น โดยเชื่อว่าถ้ามีการกระตุ้นเมืองหนึ่งเมืองใดให้โตขึ้น ความ เจริญของเมืองนั้นก็ส่งผลไปสู่เมืองต่าง ๆ และชนบทในภูมิภาคนั้น ๆ (มานพ พงศทัต 2529: 305) เมืองที่ถูกคัดเลือกให้เป็นเมืองหลักจะพิจารณาจากเมืองที่มีแนวการพัฒนาสูง และมีความพร้อมในด้านบริการของรัฐ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า และ โทรศัพท์ (วิทยา ศิริพงษ์ 2526: 4)

เมืองในภาคเหนือที่ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักเร่งรัดคือ เมืองเชียงใหม่ เมือง อันคัมภร่งที่จะพัฒนาต่อไปคือเมืองพิษณุโลกและนครสวรรค์ ส่วนเมืองลำปางและเชียงราย ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเมืองรองของภาค

2.3.2 นโยบายการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

เป็นนโยบายการพัฒนาพื้นที่เฉพาะใน 3 จังหวัดที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและเป็นเขตชายแดนก๊วย คือจังหวัดแม่ฮ่องสอน พะเยา และน่าน เป้าหมายการพัฒนาคือต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร รวมทั้งการกระจายการผลิตจากการเกษตรไปสู่การผลิตอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างโอกาสการจ้างงานและเพิ่มพูนรายได้ (แผนพัฒนา ๖ ฉบับที่ 5 2525: 159-165)

2.4 การวัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การวัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงความหมายของคำว่า "ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ" (economic growth) และ "การพัฒนา" ความเจริญเติบโตหมายถึงการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ (GNP) หรือรายได้ต่อหัว (per capita income) ซึ่งเป็นผลจากการสะสมทุนและการใช้ปัจจัยการผลิต แต่การพัฒนาที่มีขอบเขตกว้างกว่า "การพัฒนา" หมายถึงการปรับปรุงไปในทางที่ดีขึ้นด้านวัตถุและการกินที่อยู่อาศัยของสังคม กล่าวคือในขณะที่รายได้ต่อหัวสูงขึ้น จะต้องมี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันต่าง ๆ เช่น การศึกษา สุขภาพ สวัสดิการของประชากร (เมท์เม็ท 2529 : 163-176)

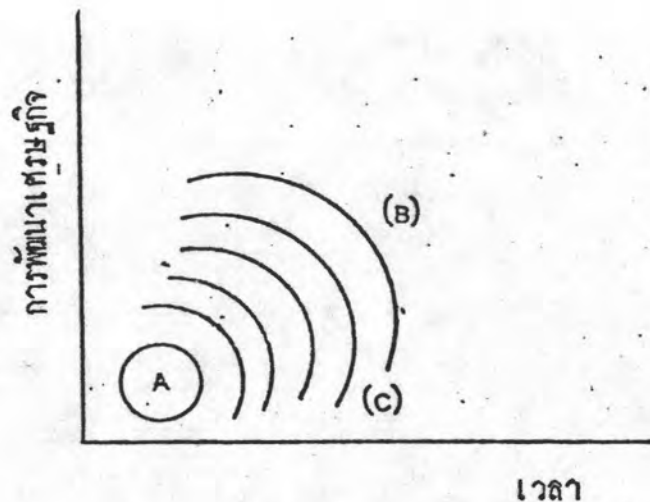
เดิมการวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ จะพิจารณาจากอัตราเพิ่มของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศหรือรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจในระบะนั้นจึงมีความหมายเช่นเดียวกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่มีผลทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อหน่วยที่ได้รับเพิ่มสูงขึ้น (ประสิทธิ์ ทงยิ่งศิริ 2524: 655-656)

ต่อมาได้มีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเฝ้ามองการพัฒนาเศรษฐกิจในแง่มุมที่กว้างกว่าที่แลมาแล้ว โดยพิจารณาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยเหมือนกัน จุดเริ่มต้นที่สำคัญมาจากบทความของ ซีเยอร์ส (Seers 1969: 2-6) เขาให้ความหมายและแนวคิดเรื่องการพัฒนาว่า การพัฒนาที่คืบหน้าจะ คอง เน้น ไปที่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ (quality of life) ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะแก่กลุ่มบุคคลที่ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้มีโอกาสและความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและสังคมต่อไป และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสามารถลดหรือ

ซ้จักความยากจน การว่างงานและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้

การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นพหุกระบวนการที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านโครงสร้าง ทัศนคติ และสถาบันภายในสังคม เพื่อความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การซ้จักปัญหาความยากจน การว่างงานและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ เป็นการพัฒนาที่เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมทุก ๆ ด้านทั้งระบบให้ดีขึ้น คล้ายกับกระบวนการแปลงรูป (C) จากสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันที่ไม่พึงประสงค์ (A) ไปสู่สภาพการณ์ที่ดีขึ้นในอนาคตที่ของการทั้งทางก้านวัตถุและจิตใจ (B) ดังแผนภาพที่ 2.1 (ประสิทธิ์ ทงย้งศิริ 2524 : 664)

แผนภาพ 2.1 กระบวนการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในการที่จะทราบว่าการพัฒนาอยู่ในระดับใดหรือในช่วงเวลาหนึ่งมีการพัฒนาไปมากน้อยเพียงใด ย่อมจะต้องใช้ "ดัชนี" เป็นเครื่องวัด สมิท (Smith 1979:22) เสนอว่าแนวคิดใหม่ในการใช้ดัชนีวัดระดับการพัฒนานั้นควรหันความสนใจไปยังเรื่องของความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาค้นคว้าทางสังคมเพื่อเป็นการเสริมดัชนีทางเศรษฐกิจ

นี่อกซ์ (Knox 1974:11-19) เสนอทัศนะที่ไว้ถ่วงระ กับความกินที่อยู่ที่ว่า นอกจากจะประกอบด้วยดัชนีเกี่ยวกับรายได้และผลิตภัณฑ์มวลรวมแล้ว ยังควรพิจารณา เรื่องอัตราเกิอกอาชญากรรม สิ่งอำนวยความสะดวก สถานพักนอนหยอนใจ มลพิษของ อุตสาหกรรม การจึคสรรที่อยู่อาศัย และคุณภาพของที่อยู่อาศัย โอกาสทางการศึกษา และการรักษาพยาบาล

ฮอลล์ (Hall 1984: 48-62) เสนอแนะ ทัศนะที่แสดงถึงความอยู่กินที่ไว้เช่นกัน และเชื่อว่าจะเป็นดัชนีที่เหมาะสมสำหรับสภาพของประเทศกำลังพัฒนาไว้ดังนี้

1. คำนเศรษฐกิจ ใ้แก่รายได้ ความยากจน และการจ้างงาน
2. คำนการศึกษา ใ้แก่การอ่านออกเขียนได้ การศึกษาระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา
3. คำนที่อยู่อาศัยและความสะดวกสบาย ใ้แก่ การมีบ้าน น้ำประปา ไฟฟ้า ส้วม ตู้เย็น
4. คำนสุขภาพ ใ้แก่ ภาวะ โภชนาการ อัตราตายของทารก
5. คำนการกึคติดต่อสาร ใ้แก่ ถนน วิถยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์
6. คำนอื่น ๆ เช่น ประชากร การเป็นเมือง แรงงานเกษตร ระยะทาง การอพยพ ผลผลิตทางการเกษตร พื้นที่ทุ่งหญ้าและป่าไม้ เป็นต้น

สเลเตอร์ (Slater 1975: 97-167) ใ้คณนี้ต่อไปนี้ศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่คานเศรษฐกิจสังคมของประเทศกำลังพัฒนาใ้แก่

1. จำนวนโทรเลขคอปประชากร 10,000 คน
2. จำนวนรถยนต์คอปประชากร 10,000 คน
3. รอยละ ของการขายรถยนต์ส่วนบุคคล
4. ลัคส่วนของนักเรียนระดับประถม
5. ลัคส่วนของนักเรียนระดับมัธยม
6. จำนวนเตียงคนไข้ของโรงพยาบาลคอปประชากร 10,000 คน
7. รายจ่ายของท้องถิ่นคอปประชากร 10,000 คน
8. เงินออมและเงินฝากคอปหัวของประชากรในธนาคารพาณิชย์

สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (วารสารเศรษฐกิจและสังคม 2520: 61-63) เสนอเครื่องชี้ภาวะสังคมของประเทศไทยไว้ โดยมีจุดประสงค์ที่จะใช้วางแผนทิศทางและประเมินผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนี้เหล่านี้คือ 1. ประชากร 2. สาธารณสุข 3. การศึกษา 4. เศรษฐกิจสังคม 5.สวัสดิการสังคม 6. การมีงานทำ 7. ความปลอดภัย 8. การหยาราง

2.5 หน่วยทางพื้นที่ซึ่งใช้ในการศึกษา

การศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่ สามารถศึกษาได้หลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความพร้อมของข้อมูลที่มีอยู่ ซุงเกล (Sunke 1970 อ้างใน Slater 1975:101) ในบทความเกี่ยวกับการศึกษาประเทศก้อยพัฒนาในละตินอเมริกา ศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่ไว้ 4 ระดับ คือ 1. ระหว่างภูมิภาค 2. ระหว่างเมือง-เมือง 3. ระหว่างเมือง-ชนบท 4. ภายในเมือง การแบ่งระดับพื้นที่ของซุงเกลเป็นเพียงการจำแนกแบบใหญ่ ๆ เท่านั้น

สมิท (Smith 1979 : 318) ให้เหตุผลว่าการเลือกวิเคราะห์พื้นที่ว่าจะเป็นที่ระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม สำหรับเขาได้เสนอไว้เพียง 3 ระดับเท่านั้น คือ 1. ระหว่างประเทศ 2. ภายในประเทศ 3. ภายในเมือง การที่เขาศึกษาพื้นที่ในระดับประเทศ เนื่องจากเชื่อว่าประเทศเป็นเขตการปกครองทางการเมืองอย่างแท้จริง ส่วนเมืองถือว่าเป็นหน่วยการตั้งถิ่นฐานที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งพื้นที่ทั้ง 2 ระดับต่างก็มีความเชื่อมโยงกัน โดยที่เมืองมีบทบาทสำคัญต่อประเทศ

โคตส์และคณะ (Coates and others 1977:23) กล่าวว่า การเลือกศึกษาพื้นที่ระดับใดนั้น จะต้องพิจารณาเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน มิใช่กำหนดจากเค้าโครงของพื้นที่ (spatial framework) ทั้งนี้เขาจึงเสนอการศึกษาไว้ 3 ระดับคือ 1. ระหว่างประเทศ 2. ภายในประเทศ 3. ภายในเมือง

การเลือกระดับพื้นที่ในการศึกษา อาจมีสาเหตุมาจากความสนใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะก็ได้ ตัวอย่างเช่น ออย เกียก หลิง (Ooi Giok Ling 1978: 1-7) ศึกษาสุขภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (socioeconomic health) ภายในภาคตะวันออกเฉียง

เจียงเหนือของคาบสมุทรมลายู เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ยังขาดการศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพเศรษฐกิจสังคมอย่างเพียงพอ ในการเลือกพัฒนาพื้นที่ผู้บริหารมักพิจารณาโดยดูจากแผนที่เท่านั้น แต่ยังคงขาดความเข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงในพื้นที่ การศึกษาของเขาจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจแก่การ เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของประชากรในพื้นที่

ในบรรดาผู้เสนอแนะ ระเบียบการศึกษาของพื้นที่นั้น สเลเตอร์ (Slater 1975: 103) เป็นผู้ที่เสนอไว้อย่างละเอียดที่สุดถึง 7 ระเบียบ คือ 1. ระหว่างภาค 2. ภายในภาค 3. ระหว่างเมือง-ชนบท 4. ระหว่างเมือง 5. ระหว่างชนบท 6. ภายในเมือง 7. ภายในชนบท เขาให้เหตุผลว่าการจำแนกความแตกต่างของพื้นที่ออกเป็นหลายระเบียบ ก็เพื่ออธิบายให้เห็นความแตกต่างและปัญหาได้ในหลาย ๆ ลักษณะ และยังเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการวางแผนเพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนา อย่างไรก็ตามการศึกษาความแตกต่างของระดับพื้นที่ต่าง ๆ นั้น ระดับที่มีผู้นิยมศึกษากันมากที่สุด คือการศึกษาความแตกต่างระหว่างภาค ส่วนระดับอื่น ๆ ยังมีผู้นิยมศึกษากันน้อย อันที่จริงการศึกษาความแตกต่างภายในภาคน่าจะเป็นปัญหาที่ควรได้รับความสนใจมากที่สุดอย่างหนึ่ง แต่มักถูกละเลยเนื่องจากขาดข้อมูลที่จะศึกษาได้อย่างเพียงพอ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับของพื้นที่ ทั้งสเลเตอร์ (Slater 1975: 102) กับลอยด์และดิกเคน (Lloyd and Dicken 1972:188) ต่างให้ข้อคิดเห็นตรงกันว่าไม่ว่าจะเป็นการศึกษาความแตกต่างระหว่างภาคหรือภายในภาค ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาการเลือกพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เพราะเรายังสามารถแบ่งพื้นที่ออกได้อีกเป็นหน่วยเล็ก ๆ จนแม้กระทั่งเป็นจุดในแผนที่ ที่ถูกต้องแล้วการศึกษาควรพิจารณาพื้นที่ในลักษณะที่เป็นพื้นผิว (surfaces) มากกว่าที่จะแบ่งพื้นที่ออกตามหน่วยการปกครอง ทั้งนี้ปัญหาว่าหน่วยพื้นที่ที่ศึกษามีความเหมาะสมหรือไม่จึงยังคงมีอยู่ต่อไป เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในปัจจุบันยังเก็บตามพื้นที่ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองและเป็นหน่วยพื้นที่ที่นักวางแผนใช้ในการวางแผนการศึกษาความแตกต่างทางพื้นที่ตามหน่วยการปกครองยังเป็นสิ่งที่มิได้ใช้กันอยู่เสมอ

2.6 งานวิจัยด้านการวิเคราะห์รูปแบบความแตกต่างทางพื้นที่

งานวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างทางพื้นที่ที่ปรากฏในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัย

ที่ใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal component analysis) งานวิจัยที่น่าสนใจได้แก่

คานท์ (Kant 1975: 35-56) ศึกษารูปแบบทางพื้นที่และโครงสร้างของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยใช้ดัชนีการพัฒนา ได้แก่ค่าแปรผันการใช้ที่ดินและสิ่งแวดลอม กำน แรงงานในอุตสาหกรรม กำนการศึกษา กำนสาธารณสุขการในเมือง สาธารณูปการในชนบท กำนประชากร จากการวิเคราะห์ตัวประกอบ จำแนกความแตกต่างออกได้เป็น 4 กำนคือ

1. กำนแรงงาน ปรากฏว่ามีแรงงานอุตสาหกรรมและการค้ากระจุกตัวอยู่ใน กรุงเทพมหานครและพื้นที่ชายฝั่งของที่ราบภาคกลาง ส่วนแรงงานเกษตรพบมากในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด กลุ่มจังหวัดใน เขตที่ราบภาคกลางตอนในและจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ

2. กำนสาธารณสุขการในเมือง จังหวัดที่มีสาธารณสุขการในเมืองหนาแน่นคือ กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง คือจังหวัดปทุมธานี ฉะเชิงเทรา อุดรธานี สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม ส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีสาธารณสุขการในเขต เมืองปานกลาง และในภาคใต้จังหวัดที่ติดต่อกับมาเลเซียจะมีสาธารณสุขการหนาแน่นกว่าอีก 8 จังหวัดที่เหลือของภาค

3. กำนการใช้ที่ดิน จังหวัดในภาคกลางมีการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ในการปลูกข้าว ส่วน จังหวัดในภาคเหนือ ภาคตะวันตก และบางจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นป่า

4. กำนการปลูกไม้ยืนต้นเป็นพืชเศรษฐกิจและการทำเหมืองแร่ พบว่ายังมีความ สำคัญน้อยในเกือบทุกจังหวัดของทุกภาค ยกเว้นภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการปลูกยางพารา และสวนผลไม้ อย่างไรก็ตามจังหวัดที่มีลักษณะเด่นในคำนนี้กลับมีปัญหาการพัฒนาสาธารณสุขการในเมือง ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องแก้ไข

ฮอลล์ (Hall 1984: 48-62) ศึกษาความไม่เท่าเทียมกันของความอยู่ดีกินดีระหว่าง ภาคต่าง ๆ ในประเทศคอซตาริกา โดยใช้ตัวแปร 31 ตัวแปรที่แสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดีทาง เศรษฐกิจสังคม เมื่อวิเคราะห์ตัวประกอบแล้วสามารถจำแนกความไม่เท่าเทียมกันออกได้เป็น

2. กำน คือกำนฐานะเศรษฐกิจและกำนความเป็นอยู่ทางสังคม ผลการวิเคราะห์แบ่ง เขตพื้นที่ความสภาพฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ทางสังคมออกได้เป็น 4 เขต คือ

1. เขตที่มีฐานะเศรษฐกิจสูง—ความเป็นอยู่ทางสังคมปานกลางถึงสูง ใ้แก่เมืองชานไฮเซ ซึ่งเป็นเมืองหลวงและเมืองใกล้เคียงโดยรอบ
2. เขตที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ—ความเป็นอยู่ทางสังคมปานกลางถึงสูง ใ้แก่พื้นที่ส่วนใหญ่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นเขตชนบทและเมืองศูนย์กลางของภาค
3. เขตที่มีฐานะเศรษฐกิจปานกลาง—ความเป็นอยู่ทางสังคมต่ำ ใ้แก่ภาคใต้ของชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกและชายฝั่งทะเลแคริบเบียนซึ่งเป็นเขตชนบทและเขตเกษตรกรรมของประเทศไทย
4. เขตที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ—ความเป็นอยู่ทางสังคมต่ำ ใ้แก่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกแบบยังชีพ

สุภา กวางวโรภาส (2525: 43-45) ศึกษาเพื่อจำแนกกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ตัวแปรกำนเศรษฐกิจ สังคม ประชากร การเกษตรและสาธารณูปโภคเป็นเกณฑ์ จากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มจังหวัดออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มพื้นที่ไ้แก่มี 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา ขอนแก่น อุรธานี และอุบลราชธานี ส่วนกลุ่มพื้นที่ไ้แก่มี 12 จังหวัดคือ นครพนม สุรินทร์ สกลนคร บุรีรัมย์ หนองคาย ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ชัยภูมิ ศรีสะเกษ กาฬสินธุ์ เลย และยโสธร กลุ่มพื้นที่ไ้แก่จะเป็นเมืองหลักของภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-4 ส่วนกลุ่มพื้นที่ไ้แก่จะเป็นกลุ่มที่ไม่ไ้ได้รับความสนใจในการพัฒนาเท่าที่ควร